

STM 1967

**Ett musikbrev 1799 från Genseric Brandel till
Bernhard Crusell**

Av C.-G. Stellan Mörner

© Denna text får ej mångfaldigas eller ytterligare publiceras utan tillstånd från författaren.

Upphovsrätten till de enskilda artiklarna ägs av resp. författare och Svenska samfundet för musikforskning. Enligt svensk lagstiftning är alla slags citat tillåtna inom ramen för en vetenskaplig eller kritisk framställning utan att upphovsrättsinnehavaren behöver tillfrågas. Det är också tillåtet att göra en kopia av enskilda artiklar för personligt bruk. Däremot är det inte tillåtet att kopiera hela databasen.

Ett musikbrev 1799

från Genseric Brandel till Bernhard Crusell

Av C.-G. Stellan Mörner

Liksom i andra livaktiga musikstäder i Europa spelade också i Stockholm amatören och kännaren (ofta förenat hos en och samma individ) en stor roll under 1700-talets sista kvartssekel, dvs. under de stora omvälvningarnas tid, sedd inte bara historiskt utan socialt och kulturellt i kanske ännu högre grad. Av en rad specialundersökningar, avhandlingar och uppsatser, vet vi, att musikkamatorerna under Gustav III:s tid och i varje fall fram till och med gustavianska tidens slut 1809 fanns inom såväl adeln som det högre och lägre borgarståndet. Vi vet åtskilligt om Musikaliska Akademiens förhistoria och senare verksamhet, om konsertverksamheten, om teater- och musikintresset i stort, och vi vet t. o. m. vilka in- och utländska noter som såldes.¹

Men mera sällan möter vi annat än amatörernas namn, och i den mån

Förkortningslista:

Dahlgren	Dahlgren, F. A., Förteckning öfver svenska skådespel uppförda på Stockholms theatrar 1737-1863... Sthlm 1866.
Elgenstierna	Elgenstierna, G., Den introducerade svenska adelns ättartavlor... 1-9. Sthlm 1925-36.
HEC	Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok. Övers. o. red. av Cecilia af Klercker. 6-8. 1797-1811. Sthlm 1927-39.
KB	Kungl. biblioteket.
LMA	Ledamot av Kungl Musikaliska akademien i Stockholm.
MA	Kungl. Musikaliska akademien i Stockholm.
MAB	Kungl. Musikaliska akademiens bibliotek.
MGG	Die Musik in Geschichte und Gegenwart.
MoNoMA	Morales, O. & Norlind, T., Kungl. Musikaliska akademien 1771-1921. Minnesskrift. Sthlm 1921.
MöWik	Mörner, C.-G. S., Johan Wikmanson und die Brüder Silverstolpe... (Diss.) Sthlm 1952.
Nisser	Nisser, C., Svensk instrumentalkomposition 1770-1830. Nominalkatalog. Sthlm 1943.
SBL	Svenskt biografiskt lexikon. 1-. Sthlm [1917-]1918-.
SoLex	Sohlmans musiklexikon... 1-4. Sthlm 1948-52.
STM	Svensk tidskrift för musikforskning.
UUB	Uppsala universitetsbibliotek.
WaBei	Walín, S., Beiträge zur Geschichte der schwedischen Sinfonik... (Diss.) Sthlm 1941.
VreKon	Vretblad, P., Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet. Sthlm 1918.

¹ Se närmare: S. Walín, Kungl. svenska musikliska akademien. Förhistoria, första stadgar och instiftande... Upps. 1945. (Uppsala universitets årsskrift. 1945: 4); O. Morales & T. Norlind, Kungl. Musikaliska akademien 1771-1921. Minnesskrift. Sthlm 1921; P. Vretblad, Konsertlivet i Stockholm under 1700-talet. Sthlm 1918; N. Personne, Svenska tea-

de inte i annat sammanhang gått till hävderna vet vi just inget närmare om deras verksamhet, personliga kontakter, musikaliska prestationer, smak och omdömen och delaktighet i tidens musikaliska intriger. När man mera av en slump råkar stöta på ett mycket innehållsrikt och upplysande brev från en av tidens mera markanta amatörer till en av de välkända yrkesmusikerna, blir därför varje ytterligare ledtråd av betydelse för att skaffa fram kompletterande uppgifter även rörande i brevet nämnda personer och deras närmare förhållanden till huvudstadens musikliv. Det nedan meddelade brevet bjuder på allt detta i rikt mått, t. o. m. detaljer om intrigspel.

I samband med en forskningsuppgift rörande brev till vår frejdade finlandssvenske tonsättare och klarinettist Bernhard Crusell fann jag i KB:s brevsamling (Ep. C. 6.) ett långt och såvitt jag kunnat finna aldrig tidigare publicerat brev från *Genseric Brandel*, skrivet vid årsskiftet 1799–1800. Crusell hade den hösten gift sig och befann sig för någon kortare tid tillsammans med sin maka i Gävle.² Brandel hade alltså all anledning att ingående och korrekt skildra musikaliska tilldragelser i Stockholm, i synnerhet som vid årsskiftet en stor välgörenhetskonsert under medverkan av såväl amatörer som professionella skulle hållas.

Men först några fakta om brevskrivaren.³ Genseric Brandel (1782–1833) föddes i Alger under den tid då fadern, Henric Brandel tjänstgjorde som svensk konsul där, men vid tiden för moderns död (Maria Margareta Wolters, d. 1791) slog sig familjen ner i Stockholm. År 1800 började Genseric sina studier i Uppsala, där han hörde till den frisinnade Gustaf Abraham Silverstolpes krets och tillsammans med den blev inblandad i den bekanta musikprocessen i lärdomsstaden samma år.⁴ Som diplomatiskt sändebud tjänstgjorde

tern. [1.] Under gustavianska tidevarvet... Sthlm 1913. [2.] Från Gustaf III:s död... Sthlm 1914; S. Walin, Beiträge zur Geschichte der schwedischen Sinfonik... (Diss.) Sthlm 1941; A. Wiberg, Den svenska musikhandelns historia. Sthlm 1955. För flerfaldigt citerade källor m. m. har förkortningar använts enligt särskild lista, se föreg. sida.

² Crusells hustru hette Anna Sofia Klemming, och giftermålet hade ägt rum i oktober 1799 (se SBL, 9, art. Crusell). I början av sitt brev nämner Brandel det som sitt sista till Crusell i Gävle, där den sistnämnde alltså tydligen vistats några veckor, även över julhelgen. Förmodligen hade hans fru eller han själv släktingar där, men C. kan dessutom mycket väl ha haft ett yrkesuppdrag som eftersökt klarinettist. Av en uppgift i Stockholms Posten nr 295, 23.12.1799 framgår nämligen, att Gävle stad redan 8 dec., alltså flera veckor tidigare än Stockholm, på allt sätt och genom insamling stört det drabbade Enköping, och att »även de i samma Stad boende Musikälskare, den 8:e i denna månad uppfört en Instrumental- och Vocal-Musik» till förmån för de nödställda.

³ De följande uppgifterna om Brandel är sammanställda efter följande källor: SBL, 5. (art. Brandel); G. Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor... 2.; MöWik, s. 358, 364 o. 386; C.-G. S. Mörner, Litet Mozart-, Haydn- och Wikmansoniana (STM 1955), s. 163 f.

⁴ Musikprocessen är under särskilt uppslagsord behandlad i SoLex. Jfr även närmare MöWik, s. 278.

han först i London, senare i Petersburg. Han blev legationsråd 1813, kammarherre 1818 och adlad 1817 (ätten dog med hans egen bortgång ut som adelssläkt). Liksom brodern Gustaf spelade Genseric violin, och tillsammans med sina två sångbegåvade systrar Emilia och Sofia blev bröderna 1801 ledamöter av MA, samma dag som Crusell och kort efter den då i Stockholm verksamme och gemensamme vännen, Haydn-eleven Paul Struck.⁵ Då Mozarts Requiem 1802 inofficiellt ffg. framfördes i Stockholm hos det spanska sändebudet P. Moréno (tre år före det första offentliga framförandet), anförde Genseric själv från ett forte-piano, och bland de medverkande fanns bl. a. hans systrar som amatörer bland storsångare som fru Fredenheim och hovsångaren Karsten, vidare Crusell som bassetthornist, den i brevet omnämnde C. W. Seele bland violinisterna och G. A. Silverstolpe bland altarna.⁶ Av brodern Gustafs dagboksanteckningar vet man vidare, att båda bröderna Brandel under mitten av 90-talet umgicks med och musicerade tillsammans med bl. a. tonsättaren Johan Wikmanson och konsertmästaren Christian Friedrich Müller.⁷ Slutligen kan framhållas, att tydligen även de musikaliska barnens far tillsammans med (förmodligen) Gustaf antecknat sig som villig att medverka vid minneskonserten över Kraus 1798⁸ och att Genseric (?) tillsammans med sin gode vän A. Hjerton⁹ redan 1796, måhända

⁵ Om Strucks verksamhet i Stockholm se närmare MöWik, s. 342 ff. samt passim. Enligt brev från Struck (som förf. till detta bidrag med kommentarer publicerar i ett kommande häfte av Haydn-Studien, som utges av Haydn-Institutet i Köln), umgicks han särskilt flitigt med Crusell, bröderna Brandel samt den nedan nämnde A. Hjerton (förutom Frigel, familjen Silverstolpe o. a.).

⁶ För ytterligare uppgifter beträffande konserten hos Moréno se MöWik, s. 386.

⁷ För denne Müller och hans framstående hustru, sångerskan Karolina Fredrika f. Halle, jfr SoLex. och Dahlgren. Bägge förekommer ofta i litteraturen rörande 1700-talets musikliv, och hur pass uppskattade de var också på högsta ort kan följande passus ur ett brev från Müller till parets speciella beskyddare, baron Patrik Alströmer omvittna. Brevet är daterat i Stockholm 3 maj 1781: » — — Hier ist in Dero Abwesenheit nichts besonders vorgefallen, ausser dass einige Tage nach dess. HErrn Barons abreise Sr Königl: Maj: der König meine Frau vor sich komen liess, und sich Höchst Dieselben, wohl dreÿ virtheil Stunde mit ihr unterhielten, und ihr die schmeichelhaftesten Compl: über ihr Talent machten: und zum Zeichen Sejnzer Zufriedenheit, waren Ihre Königl: Maj: so gnädig und zogen eine Superbe GoldenUhr nebst Kette und berlocke aus eigener Tasche und überreichten sie meiner Frau. Der Herzog Carl ist auch so gracieuse gewesen und meine Frau mit einem sehr schönen Diamantenen Ring zu beEhrten.» Ur »Brev till P. Alströmer 1781» i KB (R. 32: 35 b, avskrifter av J. H. Flodmark efter orig. i UUUB).

⁸ Jfr WaBei, s. 162 ff.

⁹ Eftersom jag i annat sammanhang önskade närmare uppgifter om denne Hjerton, som jag i tryckta källor stött på endast i WaBei, s. 205 o. 287 samt som LMA i MoNoMA (tabellen över inhemska ledamöter), må här några fakta om denne musikamatör lämnas (källor har främst bouppteckningar, adress- och skattelängder m. m. i Stockholms stadsarkiv samt MA:s protokoll 1814–43 varit): Johan Adolf Hjerton (1781–1841) hette från början Svedman i efternamn. Hans far och farfar var köpmän i Gamla stan. Modern hette Christina Catharina Papé och blev när sonen var 6 månader änka men gifte snart om sig med en handelskassör Sven Hjerton. Adolf Svedman övertog då styvfaderns namn. Varken fadern

som ett slags elevarbete kopierat i MAB bevarade stämmor till Kraus' uvertyr till Proserpine,¹⁰ dvs. vid en tidpunkt då de bägge var endast ca 15 år gamla.

Brandels här in extenso återgivna brev handlar till största delen om ett visst evenemang i Stockholm, som den 30 december 1799 skulle gå av stapeln i Stora Riddarhussalen. En konsert skulle i närvaro av medlemmar ur den kungliga familjen ges till förmån för de brandskadade i Enköping efter den stora branden där. Hur programmet verkligen var sammansatt får man ingestans en säker uppgift om,¹¹ men genom kombination av Brandels brev och ett ursprungligen på franska skrivet brev från hertiginnan Hedvig Elisabeth Charlotta till hennes svägerska, prinsessan Sofia Albertina, av den 7 januari 1800 blir sammansättningen av verk och medverkande skönjbar i stora drag. Hertiginnans relation av konserten lyder i svensk version:¹²

»— — — I måndags bevistade hon [drottningen] konserten i riddarhuset, given av musikaliska akademien. Först spelades en kantat av Sköldebrand, en hyllning i anledning av kronprinsens födelse. Kompositionen var ganska medelmåttig men mycket 'kromatisk'. Så sjöngo fröken Pollet och unge Adelsvärd en duett, komponerad av en italienare, som åtföljt Sköldebrand på en resa i Lappland. Adelsvärd har en förtjusande röst, han sjöng sedan ännu en sång, som var mycket vacker. Grevinnan Cronstedt spelade klaver, ackompanjerad av sin bror. Konserten var lång men vacker. — — —»

Enligt Brandels åsikt blev det däremot »en liten kortt Concert», som ännu på själva konsertdagens morgon, då han avslutade brevet till Crusell, inte var slutgiltigt fixerad till innehåll, ordningsföljd och solister. Det är väl också detta som fört med sig de mycket knapphändiga tidningsmeddelandena om konsertens program. — Som ett litet kuriosum må till sist påpekas, att Brandel enligt dateringarna skrev sitt brev 27–30 december 1799, dvs. under

eller farfadern (f.ö. gift med en Anna Christina Cahman) efterlämnade något arv, och redan 1800 förlorade den 18-årige Adolf även sin mor. Då gifte hans styvfar i sin tur om sig och dog 1821. Hjerton har gått i sina fäders fotspår och en tid haft tjänst hos handelsfirman Tottie på Skeppsbron. I adresskalendern för 1840 står han som »handelsbokhållare», boende Stora Köpmangatan 11. Kort därpå har han tydligen flyttat till Västervik, där han avled 15 april i en ålder av 60 år. 1815 valdes han till associerad till MA 14.1 (samma dag slogs vid röstning av utländska ledamöter Weber och Beethoven ut av Mèhul). 28.12. 1822 valdes Hjerton till LMA efter Du Puy (samma dag blev Beethoven med en rösts majoritet över Weber äntligen invald).

¹⁰ Jfr WaBei, s. 287. Eftersom Frigel har skrivit ut själva partituret, kan det tänkas att ynglingarna Brandel och Hjerton såsom Frigels elever fått i uppdrag att som övning kopiera var sin stämma, nämligen Vl. I-stämman resp. basstämman. Det senare skulle kunna tyda på, att Hjerton som amatörmusiker närmast spelade violoncell.

¹¹ Jfr VreKon (30.12.1799), WaBei, s. 158 o. MöWik, s. 71 (Obs. att i sistnämnda källa textförfattaren till Sköldebrands kantat uttryckligen anges vara Gustaf Abraham Silverstolpe, vilket ytterligare bekräftar s. 347, där man också i det aktuella brevcitatet får veta, att konsertens behållning blev ca 1 400 riksdaler, vilket ansågs vara ett gott resultat).

¹² Citerat efter: HEC 6, s. 528.

seklets allra sista dagar, utan att på något sätt göra någon liten fundering inför det stundande sekelskiftet; i stället gör han en utvikning, som pekar mot hans senare verksamhet som diplomat och i några få meningar klargör det aktuella läget i det pågående kriget mellan österrikare och fransmän.¹³

Låt oss nu ta del av Brandels innehållsrika, delvis kvicka och avslöjande musikbrev, där en lång rad av det slutande 1700-talets musikaliska profiler inom Stockholms societet och bourgeoisie passerar revy!¹⁴ (För att göra själva brevtexterna mera njutbar har de till fotnoterna hänvisande siffrorna placerats i en särskild marginal utanför och de tillhörande kommentarerna samlats i följd efter brevet slut, s. 175 f.)

H^r Kammar Musicus Crusell i Gefle detta.

Stockholm d. 27, 28, 29 och 30.

Decemb^r 1799.

Min bästa Vän och bror.

Jag börjar skriva detta brevet Frédagen dⁿ 27 Decemb^r emedan jag ärnar göra det så långt at du ledsnar vid at läsat. Jag får äfven då bättre tid på mig at underrätta dig om alt det interessanta och ointeressanta som passerar här, och du kan väl göra en effort på dig sjelf (efter det är det sista brevet) och uthärda läsningen deraf. — Efter jag har så god tid på mig så skall jag försöka at tekna för dig Historien om alla de Cabaler m:m: som hafva upkommit i anledning af den tillämnade Concerten til understöd för de brandskadade i Enköping. Du vet väl at ifrån begynnelsen var det ärnat at fru Fredenheim och Fröken Pollett skulle siunga Acerbis nya Duett. Sköldebrand^{15, 16, 17} har äfven som du väl också vet komponerat en Cantate som äfven skall exqueras på denna Concert, til denna Cantates afsiungande har han skaffat sig fru Müller, jämte Karsten och Stenborg (utom Choeurerne som äro Musikaliska Academiens Elever). När fru Müller fått höra at äfven fru Fredenheim skulle siunga, har hon, vare sig af Jalousie eller af Gud vet hvad för slag, yttrat sig *mindre skickligt* derom, hvilket fru Fredenheim fått veta och blifvit deraf stött, samt förklarar at hon aldeles icke ville dela fru Müllers ära, det

¹³ Krigsreferatet har medtagits för tidsbildens skull men såsom ej hörande till ämnet utan närmare kommentarer.

¹⁴ Brandels stav- och skrivsätt har återgivits exakt efter originalet, vilket bl. a. medför att vissa e-n av »öppen» karaktär har accenten ' över sig. Då detta tecken i orig. funnits även i vissa namnformer (bl. a. Karstén), har det här för att undvika missförstånd avsiktligt utelämnats. Detta försök till en egenartad fonetisk stavningsform har Genseric övertagit från sin far, som mera vetenskapligt sysslat med den frågan (jfr SBL, art. Henric Brandel).

vill säga at hon ej ville siunga. vid detta beslut har hon blifvit ständandes oagtadt alla underhandlingar och tentativer [!]. men som Grefvinnan Cronstedt (alt högförnämt folk) kommer at spela Claver och följakteligen Fröken Pollett är icke den enda Amateur eller rättare Amatrice som låter höra sig vid denna Concert, så blir denna fast i sitt beslut at sjunga. Nu har frågan varit at få någon at siunga med Duetten. Karsten har icke varit särdeles be-
 20 gärlig såsom varande *Professeur*. flera hafva varit föreslagna t: ex. Deligny, somliga hafva icke velat, andra icke kunnat, hvarpå valet fallit på ... Bⁿ Ad-
 21 lersvärd Eleve af Deligny. (NB. kom ihåg at det är Fredagen som jag skrifver detta och at måndagen kunna skjé många förändringar ännu. []) Fröken Pol-
 22 lett *tänker* ock Siunga Mejers Lodoiska's Aria med hvilken jag tror hon ej lär komma rätt väl ut. *vediamo?* Bⁿ Adlersvärd ärnar ock siunga en Polonaise
 23 af Martini, hvilket lærer blifva ännu sämre än det föregående. Müller tänker
 24 ock spela en Concerto grosso af Geminiani, samt en af sina Quartetter. om man härtil lägger Sköldebrands hela Cantate med Overture och Choerur,
 25, 26 samt Voglers och Mehuls simfonier [sic!] så blir det just en liten kortt Concert. Således med det bästa ändamål, skola alltid dumheter och capricer vara förknippade? dock jag vill hoppas at ändamålet med Concerten oagtadt alt detta torde vinnas. — Nog om detta — — — dock såsom pendant härtil
 27 får jag nämna det Moréno bjudit oss til *Fru Fredenheim* i morgon, jämte
 28 Belli & Acerbotti. der lär stora planer förehafvas, emedan jag hört at et förslag är å färde at upföra en annan Amateurs Concert eller rättare en verkelig Amateurs Concert, organiserad på annan fot än den som skall nu upföras, men som jag hoppas hafva omfamnat dig mer än en gång innan något ännu i den saken blifvit afgjordt, så spar jag dig ledsnaden at läsa några supposition och förslag alla byggda på ganska lös grund. — Slut.

Posten har kommit i dag middagstiden och medbragt tidning at ÄrkeHertig Carl långt ifrån at hafva slutit Stillestånd med Massena, befalt General Sztaray uphäfva det Stillestånd denne slutit med Genl Lecourbe, och börja åter fiendtligheterna. Fransoserna hafva äfven dragit sig tillbaka ifrån Manheim, Oppenheim m:m: til Vänstra Rhenstranden. Österrikarne hafva öpnat löpgrafvarne för Coni hvarvid de förlorat 200 Man. Annat nytt är där intet.
 29 Hedengran har varit hos mig i Eft:m: och när han såg at jag skref dig til bad han mig at jag ville anmäla des hälsning. — denna sednare artikel om
 30 Utrikes tidningarne är skrifven hos Bellotti hos hvilken jag nu befinner mig. derifrån går jag förmodligen hém, och önskar dig följakteligen dig och din fru en god natt. — i morgon continuerar jag brefvet om Gud vill.

Jag har brutit mitt löfte oagtadt min vilja. det vill säga at jag kom ej at continuera brefvet i går Lördag som likväl var ärnat (vide föregående pagina) Orsaken är den at jag ej féck tid. — Jag kommer nu til beskrifningen af gårdagens händelser. Om F:M: ginno [sic!] (eller rättare foro) vi min broder och jag til repetitionen af Enköpings Concerten. Ordningen var nu något bättre iagttagen än förra gången. Man började med Skjöldebrandska Cantaten som repeterades om 2^{ne} gånger. derpå repeterades första Allegro af Voglers Simfonie, som géck, du kan icke föreställa dig, så illa. Man kunde där tyde-
 31 ligen då sé Cabalens och afvundens verkningar ty Hæffner i stället at då slå takten (hvilket behöfdes då aldra mäst) géck nér i salen at höra på, och då han märkte att det géck illa sade han straxt das geth [sic!] nicht. tillägg at der var inga Fagotter, och blott 2^{ne} Valdthorn. Jag hoppas dock at om Måndag lär han gå bättre. (NB. der är ännu en repetition om Måndags förmiddag). Men hvad tycker du väl hvarken Andante och Finale af Voglers simfonie eller Mehuls Overture chasse blifva exequerade. och dessa mästerstycken hafva blifvit borttagna för at lemna rum åt en Concerto grosso af Geminiani samt en Quartett af Müller.? Så går det til. — efter Voglers simfonie repeterades Acerbis Duett som géck verkligen bättre än jag förmodade, vü la qualité des chanteurs. Accompagnementet géck som det kunde. lär väl gå bättre om Måndag. åtminstone hoppas man det. Efter Repetitionen Acerbi, Bellotti, min bro-
 32 der och jag jämte Bⁿ Åkerhjelm allames freder chez Madame Dinenheim. 33, 34
 35, 36 der voro ock Sig^{to} Piccini, Moréno, Bⁿ Ahlströmer m:fl: — Eft:m: kom der ock en personage som jag vet ej til hvad nytta han blifvit skapad här i verlden neml: Seelén. Jag nämner honom blott här för den orsak skulld at jag
 37 på föregående sida nämnde om et project til en annan Amateurs Concert, och at derföre alle de nämnda personerna blifvit kallade at höras, men hufvudpersonen, den som skulle giöra propositionen hade om föremiddagen haft en så lédsam Aventure at ingen proposition kunde göras. Vi förlorade ingenting dervid, car nous eumes un bon diner, och om Eftermiddagen siöng fru Fredenheim flere charmanta Arier hvaribland 38

samt en superb Aria af Mozard ur la Clemenza di Tito i G#. m:m:. vid genomläsandet af det jag skref i detta bref Fredagen, det vill säga i förrgår så ser jag at jag skrifvit det Fröken Pollett ärnat siunga Lodoiska's Aria, samt

Bⁿ Adlersvärd en Polonaise af Martini men dessa 2^{ne} piecer hafva blifvit in-
 40 hiberade, hvaremot Mlle Grahl skall siunga en Duett med Karsten. Nu är du
 så väl underrättad om denna Concert som jag sjelf hvarföre jag nu aldeles
 slutar det ämnet. — . —

41 Posten är icke ännu kommen och lär kanske (enl. M^f Catteaus yttrande
 som nu befinner sig här) ej komma förr än om Tisdag eller så der vid lag.
 God Natt me-dä, helsa mycket din fru. i morgon bittida går jag til Posten
 der jag hoppas finna bref ifrån dig. —

Måndags morgonen d: 30 Decemb^r 1799. God Morgon min bror.

Aldenstund kl: 10 är repetition på Enköpings Concerten och densamma
 skjer i dag Eftermiddag kl: 3, så måste jag sluta nu på morgonstunden detta
 besynnerliga brefvet som blifvit författadt à plusieurs reprises. Jag önskar dig
 och din fru all möjlig glädje och ro samt en lycklig återkomst, at ingen
 ofärd må träffa er. engagera dig icke til Söndagen, emedan vi då skola göra
 Concert här hemma då några Quartetter af Haydn som jag tror icke du hört
 förr lära komma at exequeras. — Tusende hälsningar ifrån vår familie, samt
 alla dina bekanta och vänner som jag råkat. Anmäl min synnerliga vördnad
 åt din fru, och glöm ej den som i alla tider varit, är och förblifver

din
 Trogna Vän
 G: Brandel

Med det samma jag inlämnar detta
 brefvet på Posten, tager jag ut dit bref till mig
 då jag får det nöjet att sé hvad du gjorde
 undertiden. Adieu. —

* *
 *

Försök till rekonstruktion av det slutgiltiga programmet för Enköpingskon-
 50 serten 30.12.1799 (ordningsföljden efter nr 3 ovisst):

1. A. F. Skjöldebrand	Kantat för soli, kör &
text: G. A. Silver-
stolpe	Haeffner, fru Müller,
Karsten, C. Stenborg samt
MA:s elevkör
2. G. J. Vogler	Symfoni C-dur (sats 1)	Haeffner & ork.
3. G. Acerbi	Duett för sop & ten	frk Pollet & frih. E. R.
Adelsvärd (+ ack.)
4. Ch. F. Müller	Stråkkvartett	Müller m. fl.
5. (Martini?)	Sång (Polonaise?)	Adelsvärd (+ ack.)

6. ? ? ?

Sonat el. dyl. för piano
med obl. vl.

Grev:an Marg. Hedv. Cron-
stedt f. Alströmer, pi, samt
hennes halvbror, frih. Jonas
A. (d. y.), vl.

7. ? ? ?

Duett för mezzo (alt)
& ten.

frk Grahl & Karsten
(+ ack).

8. F. Geminiani

Concerto grosso

Müller & stråkkork.

¹⁵ Fru Christina Elisabeth *Fredenheim*, gift med överintendenten C. F. Fredenheim (en kort period under 1798–99 preses vid MA) ansågs vara en mycket god sopran, men p. g. a. sin ställning uppträdde hon sällan offentligt och endast i samband med välgörenhetskonserter. Av de professionella sångerskorna betraktades hon tydligen med avund. Hon fick dock bl. a. den ansvarsfulla lotten att vid uppförandet av Haydns »Skapelsen» i Stockholm 1801 sjunga Gabriels och Evas partier, och hon tycks ha lyckats väl men förmodligen av brist på tillräcklig träning av röster råkat ut för malören att i sista avdelningen »detonera» (enligt såväl Strucks som G. A. Silverstolpes yttranden i brev). Se närmare MöWik, s. 368, 370, 377.

¹⁶ Marianne Pollet, senare gift *Ehrenström*, blev just vid den här tiden LMA (1800) och är förutom som en utmärkt sångerska känd för sina på franska författade kulturhistoriska minnesbilder från den gustavianska tiden (jfr SoLex, samt MöWik och VreKon passim via reg.).

¹⁷ *Giuseppe Acerbi* (1773–1846) hittar man inte i något musiklexikon eller annat slag av musikhandbok (dock nämnd i fört. över utländska ledamöter i MoNoMa, där dödsåret är felaktigt). Han var på alla sätt en främmande fågel i vårt musikliv, och i ett vanligt konversationslexikon (t. ex. Sv. uppslagsbok 2 uppl.) anges han som italiensk *reseskildrare*. Det visar sig också, att han var den färdkamrat som MA:s preses vid denna tid, generalen m. m. Anders Fredrik *Skjöldebrand* haft med sig på sin lappländska resa (1798–99), som förde dem ända till Nordkap. Acerbi blev också såsom god vän till preses med tämligen informella beslut vald till utl. LMA (MA:s prot. 16.11.1799) kort före Enköpingskonserter:

»— — — anmälte äfven Herr Praeses til Ledamot Cisalpinske Medborgaren Herr Giuseppe Acerbi; och som han oförtöfvadt ärnade resa ifrån Sverige och var nogsam känd för sin lyckliga smak och insigter uti Musiquen, dem han såsom Dilettant i åtskillige Compositioner ådagalagt, så fann Kongl. Academien godt att om honom genast skruda til voting, hvarvid han med enhälligt bifall blef antagen.» I MAB förvaras enstaka kompositioner av Acerbi.

¹⁸ Om Skjöldebrand se närmare här ovan samt i SoLex. Hans kantat gavs alltså — såsom framgår av hertiginnans ovan återgivna brevavsnitt — främst som en hyllning med anledning av kronprins Gustavs födelse, en kronprins som aldrig blev kung. Hos Nisser, s. 345, finns Skjöldebrands kantat förtecknad, och där anges också Brandels brev till Crusell som källa för Enköpingskonserter (men med B. von Beskow i st. f. Brandel som avsändare!). Notmaterialet förvaras i MAB (stämmaterial). Silverstolpes text trycktes i 1000 ex. G. A. Silverstolpe ansågs redan vid denna tid vara »jakobin» och har väl därför ej satt ut sitt namn på den orimmade, krystat allegoriska drottninghyllningen. Genom älskvärd hjälp av bibliotekarier vid KB och UUB har jag från sistnämnda bibliotek fått alla bibliografiska fakta om det lilla 4-sidiga trycket (1 ex. skall också finnas i MAB): Cantate / I / / Anledning / af / Hans Kongl. Höghets Kron-Prinsens / *Födelse* / och / Hennes Kongl. Maj:ts Drottningens / *Lyckligt återvundna Hälsa*. / Upförd af Kongl. Svenska Musicaliska Academien / Den 30 December 1799. / Stockholm, / Tryckt I Kumblinska Tryckeriet, 1799.

¹⁹ Det är här uppenbarligen tal om grevinnan Margareta Hedvig *Cronstedt*, f. Alströmer (1763–1816), som 1795 med stor majoritet blifvit vald till LMA i »Fruentimmers-Classen». Hon var sedan 1781 gift med greve Nils August C., generalmajor och tillhörande den bekanta Fullerö-ätten. Grevinnan var dotter till den musikälskande Patrik Alströmer i hans 1:a g. med frih:an Christina Maria Ollonberg (sammanställt ur Elgenstierna, SBL o. MA:s prot. 1795).

²⁰ *Deligny* har det ej gått att identifiera; han tycks ha varit sångare med verksamhet även som pedagog (jfr *VreKon*, s. 264 o. 271).

²¹ Baron »Adlersvärd» är hos Brandel genomgående en felskrivning för Adelsvärd, och det torde här röra sig om Eric Reinhold *Adelsvärd* (1778–1840), inte minst därför att hertiginnan särskilt nämner honom i sitt brev. Han blev nämligen hennes hovkavaljer 1795 (senare bl. a. statsråd) och ansågs vara en god »kuplettsångare» med så pass mycket teater- och musikintresse, att han 1823 av Karl XIV Johan blev erbjuden chefskapet över de Kungl. teatrarna (vilket han dock avböjde; jfr SBL o. Elgenstierna). Han tillhörde den kända Ätvidabergs-ätten och var ägare till Sveriges enda, ännu existerande »baroni», Adelsnäs med tillhörande egendomar.

²² Det gäller tydligen en aria ur *Lodoiska* av Simon Mayr. Hans opera hade premiär i Venedig 1796 men har aldrig givits i vårt land.

²³ Vilken *Martini* det här är frågan om kan givetvis ej med säkerhet fastställas; troligtvis dock den så omtyckte J. P. E. Martini, alias Schwartzendorf, mest känd genom sången »Plaisir d'amour».

Brandels och Hedvig Elisabeth Charlottas brev lämnar här något motsägande uppgifter: Brandel meddelar 29 dec. att Marianne Pollets aria och Adelswärds sång »hafva blifvit inhiherade», men HEC säger uttryckligen i sitt brev, att baronen »sjöng sedan ännu en sång, som var mycket vacker». — Det kan möjligen ha rört sig om något ur Martinis s. å. i Stockholm givna komedi med sång, »Den unga bruden» (jfr Dahlgren, s. 377).

²⁴ Eftersom ingen tonart nämns kan man bara gissa på en av de 6 (därav 3 i tryck) bevarade och hos Nisser (s. 282 f.) förtecknade stråkkvartetterna av Ch. F. Müller. — Geminiani-konserterna får väl betraktas som en eftergift för publiksmaken och amatörernas prestationsförmåga; för yrkesmusiker och »kännare» ansågs Geminiani föråldrad; jfr t. ex. S. Wallin, Mozart och Sverige (STM 1956), s. 14.

²⁵ Om Voglers symfoni se i fotnot 31 nedan.

²⁶ Méhuls verk kallas litet längre fram i brevet »Ouverture chasse», vilket närmast pekar mot en operauvertyr. Verket blev aldrig spelat och är svårdefinierbart.

²⁷ Den redan ovan nämde spanjoren och legationssekreteraren Pantaléon *Moréno y Davéz* (1758–1824) fanns vid spanska legationen i Stockholm redan på 1780-talet, tycks ha trivts utmärkt i vårt land och en tid vistats också i Göteborg. Hans musikintresse och trägna umgänge med huvudstadens amatörer är markant, och hans eget hem i spanska legationshuset, f. d. »Byggaren Brandelii hus vid Svalbänken» (senare Drottninggatan 86) har tydligen ofta varit samlingsplats för intima musikaftnar. Hedvig Elisabeth Charlotta skriver i sin dagbok 1808, att Moréno »har varit så länge här, att han nästan betraktas som svensk» (HEC, 8, s. 241; jfr också *ibid.* 7, s. 462 o. 614 samt 697. I KB förvaras vidare brev från Moréno till L. v. Engeström; Ep. E. 10.)

²⁸ Acerbotti och Belli finns det inga närmare uppgifter om.

^{29–30} Varken Hedengran eller Bellotti har kunnat närmare identifieras.

³¹ Av Voglers 3 symfonier är det här säkerligen fråga om den i C-dur, tryckt hos André i Offenbach 1799. Tryckta stämmor samt partitur i ms. förvaras i MAB (part. i Mazerska saml. H: S: 136) och förefaller att ha varit flitigt använda. Verket kräver rätt stor besättning bl. a. 4 horn och fagotter (jfr Brandels anmärkning i brevet). Första satsen heter kort och godt »Allegro», menuetten är uppdelad på 4 olika avsnitt, och finalen är den välkända s. k. »Scalan», som har sitt namn av ett fyndigt utnyttjande av C-durskalans toner som utgångspunkt för fugerade motiv. Den torde ha ställt rätt stora krav på en orkester med amatörer, varför väl Haeffners beslut att stryka den satsen vid konserten inte bara hade sin grund i de just vid den här tiden starka motsättningarna mellan honom och Vogler.

³² Med brevskrivarens bror avses alltså den tidigare nämnde, 6 år äldre *Gustaf Brandel*.

³³ Madame *Dinenheim* finns det inga uppgifter om.

³⁴ Den omnämnde baronen *Akerhielm* bör med tämligen stor säkerhet ha varit friherre Gustaf Fredrik Å. (1776–1853). Han bör som god vän till Crusell ha hört till den aktuella kretsen (jfr SBL, 9, art. Crusell). Han blev så småningom bland mycket annat statsråd, men i musikaliska sammanhang är han känd också som operachef åren 1818–23, LMA 1820 samt preses vid MA 1834–36 (jfr MoNoMA o. Dahlgren via reg. samt Elgenstierna, 9).

³⁵ Här talar Brandel självfallet inte om den kände tonsättaren Nicola Piccin(n)i utan om

hans son *Lodovico Piccinni*, som åren 1796–1802 innehade befattningen som förste sångmästare vid Operan (se närmare t. ex. MGG samt Dahlgren, s. 424).

³⁶ Med baron »Ahlströmer» avses väl i sammanhanget friherre *Jonas Alströmer* (d. y.), som var halvbror till den tidigare nämnda grevinnan Cronstedt. I HEC:s brev heter det ju, att den sistnämnda »spelade klaver, ackompanjerad av sin bror», dvs. brodern framförde förmodligen efter tidens sed en obligat violinstämma. Han anmälde sig som medverkande till minneskonserten över Kraus 1798 (WaBei, s. 163) och umgicks uppenbarligen intimt med den musikaliska kretsen kring Brandel och G. A. Silverstolpe (jfr brevcitat hos MöWik, s. 313). Se även SBL och Elgenstierna.

³⁷ Troligen avses här den i inledningen på tal om Mozarts Requiem nämnde Carl Wilhelm *Seele* (1765–1803). I samband med den i föregående fotnot omtalade medlemslistan för Kraus-konserten står han antecknad som »kungl. sektr.», och redan 1792 blev han LMA (jfr MoNoMA, fört. över sv. ledamöter). Han var protokollsekreterare vid Kungl. Maj:ts Orden och ansågs ha stått i ett intimt förhållande till Elis Schröderheims fru. Brandels negativa omdöme faller sig måhända naturligt, om man tar del av Bellman-forskaren O. Byströms kommentarer (Bellman, Skrifter, Standarduppl., XI, Sthlm 1964, s. 38) med följande citat ur en samtida dagbok: »Denna tids Adonis... Ett under utan like, han kläder sig 3 à 4 gånger om dagen och antingen ridande, åkande el. gående visar han sin skönhet.»

³⁸ *Arian* »Ditelo voi per me» har trots ihärdiga försök ej kunnat identifieras. Även den i MAB (på initiativ och genom förmedling av friherre Lars J. Stiernstedt) särkatalogiserade notsamlingen från Östanå, som en gång tillhört makarna Fredenheim, har utan resultat genomgåts. — Eftersom Brandel ej angivit någon tonsättare utan i stället själva notskriften, har han troligen själv ej känt till komponistens namn utan antingen efter gehör eller efter att ha sett noterna angivit själva incipit.

³⁹ I Mozarts »Titus» (KV 621) förekommer 2 sopranarior i G-dur, dels nr 2 i akt 1, dels nr 13 i akt 2. Den sistnämnda, »Torna di Tito a lato», bör ha legat bäst till för fru Fredenheim.

⁴⁰ Inga säkra uppgifter har stått att få om denna fröken *Grahl*, som ändå måste ha varit en rätt god sångerska för att få uppträda i en duett med själve Karsten och dessutom som solist i det tidigare nämnda uppförandet av Mozarts Requiem hos Moréno (hon anges där ha sjungit altstämma; jfr MöWik, s. 386). — Rent hypotetiskt skulle hon kunna vara identisk med den Elisabeth Maria *Grahl* (1782–1819), som 1804 gifte sig med Carl Magnus Robsahm, bergsråd och på annat sätt driftig i bruksbygderna; adlad af Robson 1819 (se närmare Elgenstierna, ätten af Robson). Det sistnämnda antagandet tycks utan vidare bekräftas av ett intressant exlibris på pärmen till ett band i den Silverstolpeska notsamlingen på Näs. Där står nämligen: »Fru Robsahm född Grahl». Bandet innehåller två pianosonater plus en fuga av Abbé Maximilian Stadler, som Fredrik Samuel Silverstolpe umgäts med i Wien, och som bl. a. är känd för sina undersökningar i samband med genomgången av originalpartituret till Mozarts Requiem (jfr MGG, bd 12, samt min art. i Festschrift Alfred Orel, Wien etc. 1960). Anteckningen »Fröknearne Mannerheim» på titelbladet tyder på bekantskap mellan frk Grahl och Silverstolpes fru och svägerska. Troligen har hon som gift undervisat dem i musik, och vid tiden för Enköpingskonserten var väl den då endast 17-åriga sångerskan själv elev vid MÅ:s undervisningsverk, måhända till Karsten.

⁴¹ Den franske historikern Jean Pierre *Catteau-Calleville* (1759–1819) var en f. d. hugenott, som flytt till Sverige och en tid på 1780-talet var pastor vid reformerta församlingen i Stockholm. Han var ledamot av flera svenska lärda samfund och författade flera arbeten på franska om Skandinavien och Sverige, bl. a. »Histoire de Christine, reine de Suède» (2 vol., 1815). C. finns omnämnd i bl. a. C. C. Gjörwells brev och memoarer.